

Layihənin istiqaməti: Azərbaycanın dövlətçilik tarixinin, milli adət-ənənələrinin, elm və mədəniyyətinin təbliği

№ 38 (1406) 24 fevral - 25 fevral 2017-ci il



Mühacirət dövrü ədəbi-elmi irsimiz dərinədən araşdırılır

Xalqımızın və dövlətimizin ictimai-siyasi mücadiləsində elə böyük şəxsiyyətlər olmuşdur ki, onların mübarizəsi qanları bahasına başa gəlsə də, Azərbaycanın müstəqillik əldə etməsində əvəzsiz rol oynamışlar. Belə şəxsiyyətlərin, siyasi hərəkət öncüllərinin sırasında Məhəmməd Əmin Rəsulzadə xüsusi ilə yüksək mövqedə durmaqdadır. Onun fəaliyyəti Azərbaycan ictimai-siyasi, etik-fəlsəfi, mədəni-ədəbi kontekstində üç onilliyə yaxındır ki, çeşidli yönərdən öyrənilməkdədir. Bu böyük və yorulmaz Vətən oğlunun fəaliyyətinə hansı rakursdan yanaşsan yanaş, hər dəfə orada yeni xüsusiyyət, çeşidli mənzərənin şahidi olursan. Qeyd etdiyimiz istiqamətlərdə M.Ə.Rəsulzadə irsi müxtəlif prizmalardan təhlil edilərkən yeni məqamlar ortaya çıxarımaqdadır. Çünki böyük şəxsiyyətlərə yaxınlaşdıqca, onların işığının, ziyasının daha gur, daha cəlbedici olduğuna inanırsan. Elə Məhəmməd Əmin Rəsulzadə də belə nadir şəxsiyyətlərdəndir.

M.Ə.Rəsulzadə fenomeninə müraciətimizin bircə səbəbi var. Bu da 2016-cı ildə Bakıda "Elm" nəşriyyatında nəfis tərtibatda Azərbaycan Milli Elmlər Akademiyası Rəyasət Heyətinin qərarı ilə çap olunmuş (məsul redaktor Nikpur Cabbarlı, nəşrə hazırlayanlar Nikpur Cabbarlı və Şamil Vəliyev) "Azərbaycan mühacirət ədəbiyyatı kitabxanası" seriyasından "I cild. Məhəmməd Əmin Rəsulzadə. Mühacirət dövrü ədəbi-elmi irsindən seçmələr" kitabıdır. Kitabın redaktoru, tərtibçiləri və nəşrə hazırlayanlar bu yetərinə mükəmməl nəşrin dörd məntiqli qurulmuş bölmələrində ("Bələdçi", "Bədii əsərlər", "Məqalələr, resenziyalar". "Monoqrafik araşdırmalar"), bir tərəfdən, akad. İsa Həbibbəylinin yığcam "Mühacirət elmi-ədəbi irsinə nümunə" məqaləsində M.Ə.Rəsulzadənin milli istiqlal mübarizəsinə nəzər salınır, bu mübarizədəki yerə qiymət verilir. Onun dövlət müstəqilliyi tarixində rolu vur-

ğulanır, müxtəlif ölkələrdə mühacirət həyatı yaşamasına baxmayaraq, üreyinin Azərbaycanla birgə vurduğunu, daim dövlətçiliyimizin maraqlarını qorumağa çalışdığını, siyasi mühacir həyatının mənzərəsi yaradılmaqla yanaşı, bu yenilməz təfəkkür sahibinin elmi-ədəbi irsinin, siyasi publisistikasının özünəməxsus cəhətləri açılır, ədəbiyyat, ədəbiyyat tarixi, ədəbiyyatşünaslıq, Azərbaycan tarixi və s. əsərlərində həmin dövr üçün aktual məsələləri təhlil obyektinə çevrilir.

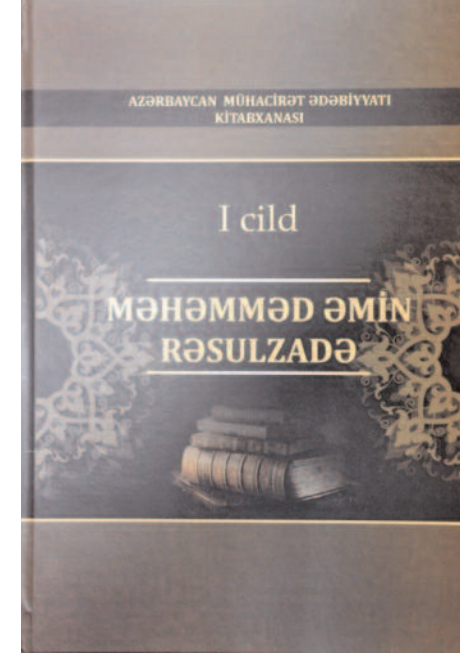
Təqdirəlayiqdir haldır ki, bu kitab nəşr olunana qədər hələ 2013-cü ilin sonlarına yaxın ölkə prezidenti İlham Əliyev M.Ə.Rəsulzadənin anadan olmasının 130 illiyinin dövlət səviyyəsində qeyd edilməsi ilə bağlı müvafiq nazirlik və təşkilatlara tapşırıqlar verməklə, onun milli istiqlal ideyalarının geniş yayılmasında böyük xidmətlərinin olduğunu və görkəmli ictimai-siyasi xadim kimi rolunu göstərmişdir. Məhz Prezidentin bu sərəncamının işığında araya-ərsəyə gəlmiş adını çəkdiyimiz kitab M.Ə.Rəsulzadə irsinin ədəbiyaşarlığına ümidləri artırmaqdadır. Kitabın birinci bölməsində təqdim olunmuş Nikpur Cabbarlının "Məhəmməd Əmin Rəsulzadənin mühacirət dövrü bədii yaradıcılığı və ədəbiyyatşünaslıq fəaliyyəti" adlı geniş məqaləsində başlıca çıxarılmış məsələ uğurlu və sistemli şəkildə təhlillərə cəlb olunur. Böyük istiqlal carçısının bədii yaradıcılığı və ədəbiyyatşünaslıq baxışlarının həm həcm, həm də problematika baxımından zənginliyi faktoloji material və araşdırmalarla sübuta yetirilir. Burada Rəsulzadənin "Kitabi-Dədə Qorqud"u türk xalq ədəbiyyatının "şah əsəri" kimi dəyərləndirməsi, "oğuz qəhrəmanlıq xatirə-



ləri"nin Azərbaycana Orta Asiyadan yayıldığı fikrini irəli sürməsi, Dədə Qorqud boylarının məhz Azərbaycan ərazisində statik hala düşərək klassik yazılı abidə statusu qazandığına işarə etməsi, dastanın yazıldığı dilin Azərbaycan şivəsi olması ilə bağlı təhlillər M.Ə.Rəsulzadənin bu eposun tarixi ilə yaxından tanış olub onu detalları ilə incələdiyini təsdiqləməkdədir. Qeyd edək ki, Nikpur Cabbarlı M.Ə.Rəsulzadənin həyat və yaradıcılığının mühüm səhifələrinə nəzər salarkən mənəvi mədəniyyətimizdə mühüm yeri olan bu ensiklopedik təfəkkür sahibinin şeirlərinə, hekayələrinə, xatirələrinə, oçerklərinə, Nizami haqqında monoqrafik araşdırmasına, "Çağdaş Azərbaycan ədəbiyyatı"na, onun Şəhriyarın "Heydərbabaya salam" poemasına verdiyi dəyərlərdə müəllifin həmin nümunələrə müasir təhlilçilik

tələbləri səviyyəsindən yanaşdığını göstəricisidir. Məqalə müəllifi sübut edir ki, Rəsulzadə münasibət sərgilədiyi əsərlərlə bağlı heç vaxt bisməmiş, götür-qoysuz nəticələrə gəlməmişdir. Onun bütün nəzər-nöqtələrində aydın təfəkkür sahibinin dəsti-xəttini görmək mümkündür. Doğrudan da, M.Ə.Rəsulzadə "Azərbaycan şairi Nizami" monoqrafiyasını 70 ilə yaxın bir müddət bundan öncə yazmasına baxmayaraq, ümumşərq və ümumtürk kontekstində nəzərdən keçirilmiş bir düha haqqında onun söylədikləri bu gün də öz aktuallığını itirməmişdir. Rəsulzadənin həmin dövrlərdə Nizami ilə israrla bir türk şairi kimi təqdim etməsi də, müəllifin özünün də türkçülük mövqeyindən çıxış etdiyinin bariz göstəricisi kimi göz qabağındadır.

Mühacirət dövrü ədəbi-elmi irsindən seçmələrin Məhəmməd Əmin Rəsulzadə yaradıcılığını əks etdirən cildindəki ikinci bölmədəki "Bədii əsərlər" adı altındakı nümunələrdə, xüsusən onun türk və Azərbaycan türkcəsində təqdim olunmuş "Bir türk milliyətçisinin Stalinlə ixtilal xatirələri" məqaləsində Stalinin siyasi kursunun mühüm özəl xətlərinə toxunulmuş, onun siyasətçi, hərbiçi kimi sifətləri açılmış, regionda gedən çekişmələrin, ziddiyyətlərin morfolojiyasına nüfuz edilmişdir. Azərbaycandakı duruma, ingilis-rus qarşıdurmalarına, İrana qarşı tətbiq olunan siyasətə, bolşevik-mənşevik mücadiləsinə müəllifi maraqlandıran rakurslardan nəzər salınmış, Azərbaycanın bolşeviklər tərəfindən işğalı, Rəsulzadənin Stalinlə görüşü, rus-alman münasibətləri və s. kimi məsələlərlə oxucuların tanış edilməsi M.Ə.Rəsulzadəni bir siyasi, ictimai,



mədəniyyət və ədəbiyyat xadimi kimi daha dərinədən və ətraflı tanıtmaq üçün zəmin yaratmışdır. M.Ə.Rəsulzadənin Stalinlə bağlı fikirlərini aşağıdakı kimi yekunlaşdırması da maraqlıdır. O, yazır: "Dünyanın böyük bir parçasını şəxsi iqtidar və nəzarəti altına alan bu qorxunc adamın ehtirası bütün dünyanı hakimiyyəti altına almaq həddində idi. Onun yeganə qayəsi insani hər cür ideyalardan uzaq qalaraq, yuxarıda adı keçən fəhlə Peterburjetsin dediyi kimi, iqtidara ancaq iqtidar üçün gəlmək və bunu bütün dünyada yaymaq idi". Sonra da davam etdirərək nida edir ki, "o, rus imperializminin tarixi seyrinə hakim olan cahangirlik ənənəsinin ən qəddar bir nümayəndəsi idi!.. (s. 123)

Kitabın "Məqalələr, resenziyalar" bölməsində M.Ə.Rəsulzadənin Həsən bəy Zərdabi, Nəcəf bəy Vəzirov, Mirzə

Fətəli Axundzadə, Əhməd Ağaoğlu, Üzeyir bəy Hacıbəyli, haqqında, Azərbaycan mətbuatının, teatrının, musiqisinin vəziyyəti, XII əsr klassik poeziyamızın ünlü nümayəndələrindən biri olan Şirvanlı Xaqani ilə bağlı mülahizələri, bir tərəfdən, onun Xaqanini səriştəli təhlil etməsini, digər tərəfdən, ondakı doğma Şirvana olan sevgini konkret örnəklər əsasında araşdırmasını görmək mümkündür:

Mən özüm Şirvanlıyam, Şirvan atamdır, həm anam, Ruhuma qüvvət, vücuduma can verir, can bu diyar.

Məqalədə onun Xaqanini sasanilər dövrünün "seçkin ustadlarından" adlandırması, qəsidə janrında qələmə aldıklarından savayı onun digər "ədəbi dəyərlər" yaratması, "Mədain xərəbələri"ni dünya ədəbiyyatında tayı-bərabəri olmayan bir şah əsər kimi nəzərdən keçirməsi (s.225), Xaqanini fransızların Viktor Hüqoya bənzətmələri, onu öz yurdunun aşiqi, vətənpərvər bir şair kimi təqdim etməsi, "Həbsiyyə"sinin ədəbiyyat tariximizdəki yeri, onun intriqaların qurbanına çevrilməsi və s. kimi məsələlər haqqında mülahizələri Rəsulzadənin klassik ədəbiyyatımızı da dərinədən öyrənən səriştəli araşdırıcı olduğunu təsdiqləməkdədir.

(ardı gələn sayımızda)

Nizami Tağısoy

AZƏRBAYCAN RESPUBLİKASININ
PREZİDENTİ YANINDA KÜTLƏVİ
İNFORMASIYA VASİTƏLƏRİNİN İNKİŞAFINA
DÖVLƏT DƏSTƏYİ FONDUNUN
MALİYYƏ YARDIMI İLƏ